

Det finns inga särskilda, principiella skäl att säga nej till just reproduktiv kloning

Diskussionen gäller om det finns några särskilda, principiella skäl att säga nej till reproduktiv kloning, då tekniken kan anses ha blivit säker. Om samhället ska förbjuda denna form av fortplantning måste det rimligen kunna anföra några bra skäl. Jag känner inte till några sådana skäl. Dahlquist har inte ens försökt att visa att det finns några, skriver Torbjörn Tännsjö i denna replik.

TORBJÖRN TÄNNSJÖ
professor i praktisk filosofi vid Stockholms universitet
torbjorn.tannsjo@philosophy.su.se

II I en artikel på DN-Debatt trettondagsafton 2003 kommenterade jag uppgifter som var i svang om att det första klonade barnet var att vänta, eller möjligen redan var fött. Jag resonerade kring denna form av obefläckad avlelse och konstaterade att huvudargumentet mot terapeutisk kloning inte drabbar denna form av kloning.

Vid terapeutisk kloning skapas mänskligt liv för att genast utsläckas. Man vill få fram cellinjer för medicinska försök. Vid reproduktiv kloning skapas rätt och slätt mänskligt liv. Läran att livet är heligt, allt ifrån »befruktningsogonblicket«, som lägger hinder i vägen för terapeutisk kloning, har intet i princip att invända mot reproduktiv kloning.

Rädsla för det okända

Jag resonerade också kring frågan om det finns några andra skäl mot reproduktiv kloning. Jag konstaterade att denna verksamhet ännu är behäftad med sådana medicinska komplikationer att den inte bör tillåtas (ja, då den inte är i överensstämmelse med medicinsk vetenskap och beprövad erfarenhet, så är den inte tillåten), men hävdade att några vägande principiella skäl mot den knappast finns.

Motståndet mot reproduktiv kloning tycks botts i rädsla inför det okända samt olika missförstånd beträffande genetik (framför allt en överdriven tro på genomets betydelse för personligheten, ja till och med för den personliga identiteten).

Ingen har hävdats motsatsen

Min artikel har föranlett Giesela Dahlquist att skriva ett omfattande svar i Läkartidningen 6/2003 (sidorna 442-4). Då jag läser hennes svar har jag emellertid svårt att bli klok på hur hon har tänkt. Om och om igen slår hon fast att man kan

godta terapeutisk kloning utan att för den sakens skull säga ja till reproduktiv kloning. Men det är ju en självklarhet. Vem har hävdats motsatsen?

Har inte hittat några skäl emot

Men om man insett att ett viktigt argument mot terapeutisk kloning inte drabbar reproduktiv kloning, då måste man förutsättningslöst fundera över om det finns några särskilda principiella skäl mot den reproduktiva kloningen. Det tycks inte Dahlquist ha gjort.

Hon tänker, som jag, att tekniken måste vara säker innan den får användas. Men diskussionen gäller ju inte den saken, utan om det finns några särskilda, principiella skäl att säga nej till reproduktiv kloning, då tekniken kan anses ha blivit säker. Och hur jag än läser hennes artikel hittar jag inga sådana skäl.

I själva verket tycks hon dela min förkastelse över den enkla genetiska determinism som leder fram till missförståndet att personligheten helt och fullt bestäms av genomet. Om man genom reproduktiv kloning kunde skapa »kopior« av människor, vore det förstas skrämmande. Men något sådant är inte möjligt.

Terapeutisk kloning kommer inte att bli vanligt, men några få individer kommer att vilja sätta barn till världen med stöd av denna teknik. Vissa läkare kommer att vara beredda att hjälpa dem. Om samhället ska förbjuda denna form av fortplantning måste det rimligen kunna anföra några bra skäl. Jag känner inte till några sådana skäl. Dahlquist har inte ens försökt att visa att det finns några.

Fosterdiagnostik och selektiv abort

Dahlquist reser emellertid i sin artikel andra viktiga och besläktade frågor. Artikeln handlar ju också om fosterdiagnostik och selektiv abort. I vårt land har vi numera fri selektiv abort. Kvinnor kan, om de vill, ta reda på t ex könet på det barn de väntar, och, om de inte är nöjda med resultatet, avbryta graviditeten

genom abort. Om allt som framkommer vid olika former av fosterdiagnostik (enkla blodprov, ultraljud, fostervattenprov, prov från moderkakan, eller vad det nu kan vara fråga om) måste sjukvården informera den gravida kvinnan.

Och till och med artonde graviditetsveckan beslutar hon själv om hon vill fullfölja graviditeten eller ej. Ingen frågar efter hennes motiv, om hon, efter att hon fått olika upplysningar från sjukvården beträffande sitt väntade barn, väljer att göra abort. Är det ett tillfredsställande system?

Ja, har jag om och om igen (i åtminstone 15 års tid) hävdats, i böcker och artiklar. Dahlquist tycks tänka annorlunda. »Det är inte givet att prenatal diagnostik av vissa svåra sjukdomar som kan ge stort lidande automatiskt legitimerar all sorts prenatal diagnostik«, skriver hon. Jag tolkar det som uttryck för tanken att det bara ska vara tillåtet att söka anlag för svåra sjukdomar, som kan ge stort lidande, men inte för t ex kön.

Obehagliga värderingar

Men helt säkert på att det är så hon menar, är jag inte. Hennes skrivsätt är här, som i övrigt i artikeln, undanglidande. Men anta att det är den åsikten hon vill försvara. Är den rimlig? Jag tror inte det, även om den i förstone kan framstå som tilltalande. Problemet med den åsikt jag tror Dahlquist vill försvara är att den tvingar samhället att göra en obehaglig form av värderingar.

Samhället måste säga sådant som att kön inte är något problem och därmed inte något man får söka efter eller lägga till grund för abort. Utvecklingsstörning, däremot, är ett problem. Det får man söka efter. Samhället måste i så fall upp-

Om man genom reproduktiv kloning kunde skapa »kopior« av människor, vore det förstas skrämmande. Men något sådant är inte möjligt.

rätta listor över tillåtna indikationer för fosterdiagnostik. Handikapprörelsen har omtalat sådana listor som »dödslistor«, och det ligger något i den karaktäristiken. Det känns hotfullt att leva med en egenskap som myndigheterna har utpekat som en rimlig grund för abort då den konstaterats prenatalt.

Håll fast vid dagens linje

Då är det nog bättre att hålla fast vid vårt numera väl etablerade system av fri fosterdiagnostik (egentligen bara begränsad av ekonomiska skäl) och fri abort (begränsad endast genom en övre tidsgräns). Det gör att individen vid selektiv abort, liksom vid »vanlig« abort, kan besluta på grundval av sina egna högst speciella och privata skäl. För dessa skäl behöver inte samhället ta något ansvar.

Praktiska argument

Också praktiska argument talar för att man ska hålla fast vid den frihetliga linjen. Ty vad hindrar en kvinna, som vid ultraljudsundersökning fått veta könet på sitt väntade barn, att abortera om hon skulle ogilla vad som framkommit? Hur skulle samhället förfara om det ville förhindra den typen av aborter?

Ska vi förbjuda sjukvården att meddela vad man funnit vid ultraljudet? Eller ska vi avskaffa den fria aborträtten? Varken det ena eller det andra framstår som tilltalande.

Den medicinskt tekniska utvecklingen har i själva verket passerat den punkt då det finns en möjlighet för samhället att, på det sätt som Dahlquist tycks vilja göra, reglera bruket av fosterdiagnostik och selektiv abort. Jag tror att vi ska vara tacksamma för den saken. •

*

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.

Replik:

Nya teknologier måste alltid bedömas utifrån riskerna

Ett ansvarsfullt och demokratiskt fungerande samhälle måste alltid betrakta och väga nya teknologier i förhållande till risker, vinster och grundläggande värden. I dessa svåra avvägningar är Tännsjö förenklade och raljerande vägar till föga hjälp, skriver Gisela Dahlquist i sin slutreplik.

GISELA DAHLQUIST

professor, Barnmedicin, Umeå universitet
gisela.dahlquist@pediatri.umu.se

II Torbjörn Tännsjö menar att mitt debattinlägg, som vänder sig mot hans okritiska glädje över ryktena att man snart kan kлона barn, är »undanglidande«.

Leder till antihumanism

Själv vägrar han att svara på eller ens upptäcka huvudargumentet i min kritik mot reproduktiv kloning – tydligt uttalat i artikeln och i rubriken – nämligen att hans filosofi om rätten att »välja barn« leder till antihumanism; barnet blir inte ett mål i sig utan ett medel för föräldrarnas önskemål om ett speciellt (t ex klonat) barn. Visserligen blir en klon aldrig en exakt kopia – så långt är vi överens – men visst kommer vissa genetiskt styrda egenskaper att slå igenom; enäggstvillingar är trots allt rätt lika.

Hur är det med samhällets ansvar?

Tännsjö svarar ej heller på den grundläggande kritiken att ett samhälle som tillåter att medicinsk teknologi används för att fullt ut söka välja egenskaper hos barn har ett ansvar, eftersom det då inte tydligt tar avstånd från ett i grunden likadant synsätt som det som ledde till en rashygienisk politik i början av det förra seklet.

Tännsjö väljer i stället att i den frihetliga linjens namn konstatera att den medicinskt tekniska utvecklingen har passerat den punkt då den kan regleras och därför bör den inte göra det. Ett utomordentligt egendomligt resonemang för en som arbetar med medicinsk etik.

Ett ansvarsfullt och demokratiskt fungerande samhälle måste alltid betrakta och väga nya teknologier i förhållande till risker (tidigt eller sent upptäckta), vinster och grundläggande värden; det trodde jag var en av den medicinska etikens viktigaste uppgifter. Det är svåra

avvägningar och kräver ett stort allvar. Förenklade och raljerande vägar som dem som Tännsjö alltid anvisar är till föga hjälp.

Att försöka hitta en väl avvägd gräns för hur vi skall använda modern prenataldiagnostik med målet att minska lidande och samtidigt värna den grundläggande idén om barns och människors rätt att vara olika är ett svårt etiskt dilemma, men det innebär inte att vi skall avstå från att försöka. Att skapa »dödslistor« är en lika förenklad väg som att tillåta allt – det finns andra sätt att söka definiera gränser.

Tännsjö's människosyn

Det vore bra om Tännsjö någon gång vågade tydliggöra sin människosyn och stå för (eller inse) att han i själva verket strider för den »privata rätten« att skaffa ett (designat) objekt i stället för att få ett barn med alldeles egna egenskaper som föräldrarna kan glädjas åt att få skydda och vårda tills den dag då den nya individen kan gå ut i sin alldeles egna frihet.

Slutligen ett citat för Tännsjö att begrundas om han inte förstår mina argument eller själv kan finna några skäl till att förbjuda reproduktiv kloning. Så här skrev Kahlil Gibran 1923 :

»Era barn är inte era barn. De är söner och döttrar av Livets längtan efter sig själv. De kommer genom er, men inte från er. Och fastän de lever hos er, tillhör de er ändå inte. Ni kan giva dem er kärlek, men inte era tankar, ty de har sina egna tankar. Ni kan hysa deras kroppar men inte deras själar ty deras själar dväljs i morgondagens hus, som ni inte kan besöka, ens i era drömmar. Ni må sträva att efterlikna dem men sök inte att göra dem lika er.« •